

Motion till riksdagen 2021/22:3920

av **Linda Modig (C)**

Fiske och rådighetsinskränkningar i Torne älv och Torne älvs havsområde

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör analysera om myndigheterna i tillämpningen av rådighetsinskränkningar av hälsoskydds-, miljöskydds- eller säkerhetsskäl utger ersättning i de fall inskränkningarna orsakar skador för berörda rättighetshavare och vid behov säkerställa att så sker, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.
2. Riksdagen ställer sig bakom det som anförs i motionen om att regeringen bör utreda konsekvenserna av att markägarna utmed Torneälven mellan Haparanda och Övertorneå bro omfattas av rådighetsinskränkningar (i form av fiskeförbud) två månader per år och som dessa inte ersätts för, alltmedan fiskekortsförsäljning med statens goda minne pågår på samma sträcka samma tid, och detta tillkännager riksdagen för regeringen.

Motivering

Trots att riksdagen tydliggjort att markägare så långt som möjligt bör få bestämma över sin egendom och att kompensationsmodeller bör utformas för att begränsa de ekonomiska förluster som markägare kan drabbas av till följd av rådighetsinskränkningar, har den privata äganderätten inte stärkts det senaste riksmötet. Regeringen har heller inte återkommit till riksdagen med förslag på åtgärder för hur detta kan åstadkommas, trots att riksdagen i juni 2019 på konstitutionsutskottets initiativ riktade en uppmaning till regeringen om att tillsätta en parlamentariskt sammansatt kommitté som ska se över och stärka det grundlagsreglerade egendomsskyddet.

Konstitutionsutskottet anförde att det är betydelsefullt att samhället värnar äganderätten och att markägare så långt som möjligt bör få bestämma över sin egendom. Beslut som rör exempelvis skydd av värdefulla områden, arter och ekosystem bör bygga på samarbete med markägare och respekt för äganderätten. Med stärkt egendomsskydd

säkras Sveriges viktiga naturtillgångar och en omställning till ett mer hållbart samhälle, enligt utskottet. Kammaren följde utskottets förslag (bet. 2018/19:KU27, rskr. 2018/19:281).

Av den skrivelse över åtgärder vidtagna under 2019 som överlämnades till riksdagen den 11 mars 2020 framgår att riksdagens båda tillkännagivanden i fråga om egendoms-skyddet inte är slutbehandlade. Det framgår vidare att det pågår ett arbete inom Regeringskansliet med att identifiera vilka åtgärder som kan vidtas med anledning av riksdagens uppmaningar (skr. 2019/20:75 s. 225).

Situationen för yrkesfiskarna vid Torne älvs havsområde

Fisket inom Torneälvens fiskeområde regleras enligt proposition 2009/10:212 av fiskestadgan som utgör en integrerad del av gränsälvsöverenskommelsen och således har samma traktaträttsliga status som denna. Fiskeområdet utgörs huvudsakligen av enskilt vatten i vilket fisket tillhör fastighetsägaren. I den inledande bestämmelsen anges att syftet med regleringen är att med hänsyn till ett skäligt nyttjande av gränsälvarna på ett sätt som främjar hela gränsregionens intressen åstadkomma en rimlig och rättvis balans ur beståndssynpunkt och nyttjandesynpunkt mellan de sammantagna fiskeintressena i fiskeområdet.

I rättsfallet NJA 2014 s 332 om fisket i Torne älv kom Högsta domstolen fram till att regeringsformens bestämmelser om egendomsskyddet ger uttryck för en allmän rättsgrundsats om rätt till ersättning vid rådighetsinskränkningar i vissa fall. I målet hade yrkesfiskare med den rätt att fiska i fiskeområdet som följer av äganderätten till fastigheterna i området väckt talan mot staten. De yrkade att tingsrätten skulle fastställa att staten är ersättningsskyldig gentemot dem för den ekonomiska förlust som kan ha uppkommit till följd av de fiskeförbud som införts. Som grund för sin talan åberopade yrkesfiskarna att fiskeförbudet är en rådighetsinskränkning som avsevärt försvårar markanvändningen inom berörda delar av de fastigheter som har fiskerätt i området och som orsakar skada som är betydande i förhållande till fastigheternas värde. Markägare och innehavare av särskild rätt till fastigheterna har enligt yrkesfiskarna därför rätt till ersättning för sina skador med stöd av regeringsformens egendomsskydd. Högsta domstolen utmejslade en allmän rättsgrundsats om ersättning vid rådighetsinskränkningar i vissa fall och tillämpade därefter den i målet.

Enligt domstolen utgjorde fiskerestriktionerna en så väsentlig begränsning i den verksamhet som yrkesfiskarna hade byggt upp med användning av sina enskilda mark- och vattenområden att det måste anses råda ett klart missförhållande mellan det allmännas fördel av rådighetsinskränkningen och den belastning som denna medförde för yrkesfiskarna. Vid en intresseavvägning framstod det därmed – också med beaktande av den principiella utgångspunkten att ersättning normalt inte utgår vid inskränkningar av miljöskyddsskäl – inte som rimligt att inskränkningen av fiskerättsägarnas rådighet till sina områden skulle kunna göras utan att någon ersättning utgår för den förlust som restriktionerna har orsakat dem. HD:s slutsats är att hänsynen till yrkesfiskarnas intressen sålunda kräver att de får ersättning för rådighetsinskränkningen. Justitiekanslern ingick för statens räkning under hösten 2018 en förlikning med yrkesfiskarna om ersättningens storlek. Trots detta avgörande i Högsta domstolen fortsätter Havs- och vattenmyndigheten att meddela fiskeförbud och restriktioner utan att utge ersättning till berörda fiskerättsägare för den förlust som dessa restriktioner orsakar.

När Högsta domstolen den 23 januari 2020 meddelade att Girjas sameby – men inte staten – har rätt att upplåta småviltsjakt och fiske på samebyns byområde ovanför odlingsgränsen tog Länsstyrelsen i Norrbottens län omgående bort möjligheten att ge tillstånd till jakt eller fiske i området.

Att myndigheter väljer att ibland och ibland inte beakta och tillämpa avgöranden från Högsta domstolen är en otillfredsställande ordning som väcker frågor om det föreligger en enhetlig rättstillämpning, om vilken rättssäkerhet enskilda har och ytterst om var och ens likhet inför lagen. Regeringen bör därför analysera om myndigheterna i tillämpningen av rådighetsinskränkningar av hälsoskydds-, miljöskydds- eller säkerhets-skäl utger ersättning i de fall inskränkningarna orsakar skador för berörda rättighets-havare. I de fall då så inte sker bör regeringen säkerställa att myndigheterna följer HD:s avgörande.

Utgångspunkten är att, med hänsyn tagen till fiskbestånden, det fiske som redan i dag bedrivs i området ska kunna fortgå och ges goda och stabila förutsättningar samtidigt som nya fiskerelaterade verksamheter ska kunna etableras och utvecklas till nytta för hela Tornedalen. Enligt fiskestadgans syftesbestämmelse ska en rimlig och rättvis balans ur beståndssynpunkt och nyttjandesynpunkt åstadkommas mellan de olika fiskeintressena i fiskeområdet. Bestämmelserna om fiske och beslut som har meddelats med stöd av dem får inte tillämpas i strid med syftet.

Den förändrade regleringen av fisket i stadgans havsområde bedömdes i propositionen underlätta för det traditionella skärgårdsfisket. De nya bestämmelserna för det kvarvarande gemensamförvaltade området innebar, enligt propositionen, en viss lättnad för fisket. Starttiden för laxfisket i havsområdet har tidigare lagts, vilket bedömdes ha en positiv inverkan på yrkes- och binäringsfisket.

Trots och alltsedan HD:s avgörande den 23 april 2014 om fisket i Torne älv har Havs- och vattenmyndigheten fortsatt att meddela olika slags förbud och begränsningar med hänvisning till att fiskekvoten anses uppfiskad, trots att hälften av kvoten varit kvar. Havs- och vattenmyndigheten uppgav i våras med stöd av data från Sveriges lantbruksuniversitet att det är en god uppgång av lax i Torne älv. De två senaste åren har Havs- och vattenmyndigheten stoppat laxfisket i ICES delområde 31 i Östersjön innan kvoten varit uppfiskad. Förbuden innebär intrång i fiskerättsägarnas i Haparanda skärgårds äganderätt.

Situationen för markägarna utmed Torne älv mellan Haparanda och Övertorneå bro

Förutom problematiken kring fiskerättsägarna i Torne älvs havsområde tillkommer problematiken med att markägare utmed sträckan mellan Haparanda och Övertorneå bro, i bl a Korpikylä, inte har rätt att fiska på sina egna vatten då det råder fiskeförbud under perioden från den 15 september till den 15 november varje år. Dessa markägare har huvudsakligen fiske som binäring i kombination med annan näringsverksamhet. Trots HD:s avgörande i det ovan refererade målet om fisket i Torne älv – att staten är ersättningsskyldig gentemot fiskerättsägare för den ekonomiska förlust som kan ha uppkommit för dem till följd av de restriktioner i fisket som infördes genom förordningen om begränsat fiske i Torne älv, införde dåvarande Fiskeriverket totalt fiskeförbud under perioden 15/9–15/11 varje år men enbart mellan Haparanda och Övertorneå bro, utan att ersätta dessa markägare. Samtidigt säljs fiskekort för fiske på markägarnas vatten under samma period, utan att de själva har rätt till fiske. En stor mängd markägare, många

hundra kanske närmare tusen, längs sträckan där på 10 mil fiskeförbud råder berörs, så frågan är mycket viktig och måste lösas. Regeringen måste utreda konsekvenserna av att markägarna utmed Torneälven mellan Haparanda och Övertorneå bro omfattas av fiskeförbud två månader varje år, rådighetsinskränkningar som dessa inte ersätts för, alltmedan fiskekortsförsäljning för samma sträcka samma tid med statens goda minne pågår. När miljö- och jordbruksutskottets betänkande 2020/21: MJU13 Övergripande miljöfrågor förra riksmötet behandlade mitt yrkande i förra riksmötets motion (2020/21:3157) välkomnade utskottet att regeringen tillsatt dels Skogsutredningen, dels Artskyddsutredningen. Det kan diskuteras i vilken grad utskottets och understecknads förväntningar om att utredningarna som syftade till att bl.a. stärka markägares rättigheter, inte minst i fråga om möjligheter till rättslig prövning och ersättning vid rådighetsinskränkningar, verkligen infriades. Oaktat utfallet av beredningsåtgärder inom Regeringskansliet är risken att de frågor som här aktualiseras ändå inte kommer att adresseras av ev. skärpt lagstiftning gällande privat äganderätt i skogen.

Linda Modig (C)